

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไข ปัญหาต่างๆในสังคมเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองและรู้เป้าหมายของการดำเนิน ชีวิตอยู่บนโลกนี้ เช่นเดียวกันการศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพมี ความสามารถเต็มศักยภาพ มีการพัฒนาที่สมดุลทั้งสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม เพื่อ เสริมสร้างการพัฒนาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (ศูนย์การศึกษา ทางไกลไทยคม. 2542 : 1)

การจัดการศึกษาของชาติจะบรรลุจุดมุ่งหมายได้ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ด้าน อาทิ เช่น นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษา การลงทุนทางการศึกษา หลักสูตรครูและนักเรียน แต่สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือปรัชญาการศึกษา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการศึกษา กล่าวคือปรัชญาการศึกษาพิจารณาองค์ประกอบต่างๆส่วนของการศึกษาอย่างถ่องแท้และความ คิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษานี้จะใช้เป็นเครื่องมือแนวทางหรือหลักยึดในการศึกษาและพิจารณาปัญหา ต่างๆทางการศึกษาโดยส่วนรวม(ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร 2526: 45)

เนื่องจากการจัดการศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาหรือแนวคิดทาง การศึกษาเป็นหลักยึดถือ ดังนั้นแนวคิดทางการศึกษาหรือปรัชญาการศึกษา จึงนับว่าเป็นรากฐาน ทางการศึกษาที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ปรัชญาและแนวคิด ทางการศึกษาจะช่วยวางรูปแบบกำหนดนโยบาย ทิศทางในการจัดการศึกษา จึงกล่าวได้ว่าแนวคิด และปรัชญาทางการศึกษาที่ดีจะนำไปสู่ นโยบายการศึกษาที่ดีและนโยบายการศึกษาที่ดีจะนำไปสู่ การบริหารการศึกษาที่ดี ผลดีของผู้เรียนจะได้ประโยชน์เต็มที่จากการได้รับการศึกษาที่ดี ที่เกิดจาก ปรัชญาหรือแนวคิดทางการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมจึงสามารถสร้างพลเมืองที่ดีมีคุณค่าให้แก่ สังคมและประเทศ ฉะนั้นปรัชญาหรือแนวคิดทางการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการจัด การศึกษา (ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร: 2522: 16)

แนวคิดทางการศึกษาในอิสลามถือว่ามีความจำเป็นมากที่สุดสำหรับมุสลิมปัจจุบัน เพราะการศึกษาแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามเป็นการศึกษาที่ครอบคลุมทุกองค์ประกอบของ

การศึกษาทั้งเป้าหมาย หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน คุณลักษณะของผู้เรียนและผู้สอน ตลอดจนการวัดและการประเมินผล และแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามมีแหล่งอ้างอิงมาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์

แนวคิดทางการศึกษาในอิสลามเริ่มจากวัฒนธรรม มรดก สังคม ที่สามารถแก้ไข ปัญหาการศึกษาที่ประสบอยู่ปัจจุบันและการศึกษาในอดีต ไม่ว่าจะเป็นการศึกษามรดกทางปัญญา หรือการศึกษาวัฒนธรรมของอิสลาม เป็นการศึกษาที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับมุสลิม แนวคิดทางการศึกษาในอิสลาม เป็นแนวคิดที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแนวคิดที่เปิดกว้างและตอบรับอารยธรรมของมนุษยชนในอดีต

ในปัจจุบันแนวคิดทางการศึกษาในอิสลามได้มีการปะปนและผสมผสานกับแนวคิดและทฤษฎีของชาติตะวันตกโดยส่วนมากอันเนื่องจากการตอบสนองที่ไร้เหตุผลกับแนวคิดของชาติตะวันตกที่ขัดกับแนวคิดของอิสลามและสังคมมุสลิม โดยเฉพาะสมัยปัจจุบันที่มีความท้าทายกับสังคมมุสลิมอย่างมากมาย(al-Hamidi, n.d : 5) ส่วนสาเหตุของการที่สังคมมุสลิมปัจจุบันไม่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดทางการศึกษาและระบบการเรียนการสอนอิสลามอันเนื่องมาจากสองสาเหตุหลักด้วยกัน คือ สาเหตุแรก นักการศึกษามุสลิมในโลกอาหรับและโลกอิสลามได้รับการถ่ายทอดแนวคิดทางการศึกษาจากชาติตะวันตก เมื่อพวกเขาต้องการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาก็จะเอาแหล่งอ้างอิงจากตำราและหนังสือของชาติตะวันตกโดยไม่ได้ไปศึกษาจากหนังสือของการศึกษาในอิสลามที่เขียนโดยนักปราชญ์และนักวิชาการมุสลิม(Abdul Addaim, 1978 : 5) สาเหตุที่สองคือ ชาติตะวันตกเมื่อพวกเขาได้แต่งตำราเกี่ยวกับการศึกษาพวกเขาก็พยายามหลีกเลี่ยงที่จะเขียนเกี่ยวกับประวัติการศึกษาในอิสลาม(Mursi,1977:61)

ในบรรดานักปราชญ์มุสลิมที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการศึกษา และชาวตะวันตก ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดทางการศึกษาของพวกเขาโดยมีการแปลตำราของพวกเขาเป็นภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส นั่นคือ มุหัมมัดบินสะหุณุน และบูรฮานุดดิน อัลฮัรนูญีย์

บุคคลแรกของบรรดานักปราชญ์มุสลิมที่ได้เขียนตำราที่มีความเกี่ยวข้องกับ การศึกษาและได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้สอนเป็นพิเศษ คือท่านอิมาม มุหัมมัดบินสะหุณุน อัลมัฆริบี (Nur Abdul Amir Shamsuddin, 1978: 41) โดยเฉพาะเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาอัลกุรอาน อัลอหฺวานีย์ ถือว่า ตำรา อาดาบุลมุอัลลิมิน ของท่าน มุหัมมัด มุหัมมัดบินสะหุณุน เป็นแหล่งอ้างอิงของตำราที่เขียนโดยอัลกออบีซี ใน ศตวรรษที่สี่ฮิจเราะฮ์ศักราช (al-Ahwani, 1978 :57)

มุฮัมมัดบินสะหุณุนได้ถือกำเนิดในเมืองมัชริบ¹และได้รับการอบรมสั่งสอนขัด
เกลาเป็นอันดับแรกจากบิดาของตนเอง ซึ่งบิดาของท่านเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในวิชาความรู้โดยเฉพาะ
ในแขนงวิชาฟิสิกของมัซฮับอิมามมาลิก²และเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญและเอาใจใส่ต่อลูกในการศึกษา
อบรมโดยสังเกตจากคำสั่งเสียของอิมามสะหุณุนที่มีต่อมุฮัมมัดบินสะหุณุน โดยกล่าวว่า “อย่าสั่ง
สอนอบรมเขานอกจากด้วยการชื่นชมและคำพูดที่อ่อนโยน และเขามิได้อยู่ในจำพวกที่ต้องสั่งสอน
อบรมด้วยการตีและใช้ความรุนแรง” (al-Maliki, 1994 : 443)

มุฮัมมัดบินสะหุณุนได้แต่งตำราหลายเล่มและในหลายแขนงวิชาจนมีรายงานว่า
จำนวนตำราที่ได้แต่งโดยท่านถึง 200 เล่ม (al-Shafiae, n.d: 251) และในบรรดาผลงานต่างๆ ของ
ท่าน ผลงานที่มีความสำคัญที่สุดและมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษา นั่นคือหนังสืออาดาบอัล
มุอัลลิมีน(آداب المعلمين)หรือหนังสืออาดาบอัลมุอัลลิมีน วัลมุตะอัลลิมีน(آداب المعلمين والمتعلمين)
เป็นหนังสือที่มีขนาดเล็ก แต่มีเนื้อหาและสาระมากมาย และเป็นหนังสือแรกๆ ที่ได้เขียนเกี่ยวกับ
การเรียนการสอนโดยเฉพาะ ในเรื่องการสอนเด็ก (al-Shafiae, n.d : 252) และท่านได้จำแนกหัวข้อ
ในหนังสืออาดาบอัลมุอัลลิมีนดังนี้ คือ การสอนวิชาอัลกุรอาน การปฏิบัติตัวท่ามกลางนักเรียน
สิ่งที่ควรและไม่ควรปฏิบัติระหว่างการเรียนการสอน จริยธรรมระหว่างการเรียนการสอน การ
สำเร็จการศึกษา การให้ของรางวัล ข้อจำกัดของอิสရာฟของผู้เรียน บทบาทและการประเมิน
ผู้เรียน ค่าตอบแทนของผู้สอน นโยบายการให้ยืมและการขอนหนังสือ

¹เมืองมัชริบในสมัยการพิชิตของอิสลามจะครอบคลุมถึงสามประเทศปัจจุบัน คือ มอริออคโค อัลเจเรีย และตูนิเซีย
ซึ่งมุฮัมมัดบินสะหุณุนได้ถือกำเนิดในเมืองก้อยเราะวาน ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศตูนิเซีย ห่างไกลจากตัวเมือง
ประมาณ 160 กิโลเมตร

²อิมามมาลิกมีนามเต็มว่าอับดุลลอฮ์ มาลิก อิบนุ อับดุลอะซิบ อิบนุ อับอามิรอัลอัศบาฮีย์ท่านเกิดที่นครมาดีนะฮ์ตั้งแต่
ประวัติศาสตร์ไม่ได้ระบุวันเดือนปีสถานที่เกิดของอิมามอย่างชัดเจนแต่บางรายงานระบุว่าท่านเกิดระหว่างปี
ศ.ศ .90/ ค.ศ 708 และ ศ.ศ .97/ค.ศ .715 ประวัติได้บันทึกไว้หลายรายด้วยกันเช่นอุลามาอู บางท่านกล่าวว่าท่าน
เกิดที่นครมาดีนะฮ์ ศ . ศ . 93/ค.ศ.711 บางท่านกล่าวว่าท่านเกิดที่ซุลมรรวะฮทางเหนือของนครมาดีนะฮ์และยังม
ีการบันทึกอีกว่าท่านเกิดเมื่อ ศ . ศ . 95/ค.ศ. 713 แต่บันทึกที่น่าเชื่อถือกว่าและอุลามาอูส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกัน
ก็คือท่านเกิดเมื่อ ศ . ศ . 93/ค.ศ.711ณซุลมรรวะฮทางภาคเหนือของนครมาดีนะฮ์ประเทศซาอุดีอาระเบียปัจจุบันใน
สมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อะลวะลิด บิน อับดุลมะลิก บิน มัรวาน

แนวคิดทางการศึกษาของท่านที่ปรากฏอยู่ในตำราอาดาบุลมุอัลลิมีนส่วนใหญ่แล้ว ท่านจะพาดพิงไปยังหะดิษของท่านบีﷺ และส่วนใหญ่ในตำราเล่มนี้ท่านจะกล่าวถึงการสอน อัลกุรอานและมารยาทของผู้สอนซึ่งท่านได้เสนอวิธีการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) โดยระหว่างการเรียนการสอนนั้นครูผู้สอนจะต้องมีการเสริมแรงให้กับผู้เรียน

หลังจากการเสียชีวิตของท่านอิมามมุหัมมัดบินสะหุหนุนแล้ว แนวคิดทางการศึกษา ในอิสลามได้เริ่มมีการวิวัฒนาการขึ้นเรื่อยๆ หนังสือของท่านได้ทรงมีอิทธิพลต่อแนวคิดของนักคิด มุสลิมหลายๆ ท่าน เช่น ท่านอิมามอัลกอบีลี ได้แต่งตำราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่มีชื่อว่า ٱรรริสาละห์ อัลมุฟัสสะละฮะ ลีอะหฺวาล อัลมุอัลลิมีน วัลมุตะอัลลิมีน ٱรรริสาละห์ ٱลมุฟัสสะละฮะ ٱลมุฟัสสะละฮะ ٱลมุฟัสสะละฮะ ٱลมุฟัสสะละฮะ (الرسالة المفصلة لأحوال المعلمين و أحكام المعلمين و المتعلمين) ในศตวรรษที่สี่ แห่งอิญญ์เราะฮ์ศักรราช ต่อมาในปลายศตวรรษ ที่หกแห่งอิญญ์เราะฮ์ศักรราช ได้มีนักคิดที่ชื่อว่าอิมามบุรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ได้แต่งตำราเกี่ยวกับ การศึกษา ชื่อว่าตะอูลีมุละ มุตะอัลลิมีน เตะอารีกุตะอะอัลลุม (تعليم المتعلم طريق التعلم) (สอนวิธีการเรียน ให้กับผู้เรียน) โดยมีเนื้อหาที่โดดเด่นและน่าสนใจทั้งนี้เพราะเขาได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ และวิธีการศึกษาได้อย่างสมบูรณ์และมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดและทฤษฎีของนักคิดรุ่น ก่อนๆ

อัลฮัรนูญีย์ได้รับอิทธิพลทางแนวคิดจากนักคิดรุ่นก่อนๆ โดยเฉพาะมุหัมมัดบิน สะหุหนุน ผู้ที่เป็นบุคคลแรกที่ได้เขียนตำราเกี่ยวกับการศึกษาที่นักคิดหลายๆ ท่านได้รับอิทธิพลทาง แนวคิดจากท่านเช่นเดียวกัน เช่น แนวคิดที่เกี่ยวกับการสอนและการเรียนอัลกุรอาน ความเสมอภาค ระหว่างผู้เรียน และคุณสมบัติของผู้สอน ซึ่งในบรรดานักการศึกษาต่างให้ความสำคัญกับหนังสือ เล่มนี้ไม่ว่าจะเป็นชาวอาหรับหรือชาวตะวันตก และตำราเล่มนี้ได้มีการแปลเป็นภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ หนังสือเล่มนี้ได้บรรจุแนวคิดทางการศึกษาที่โดดเด่นพอสรุปได้ดังนี้

1) เสรีภาพทางการศึกษากล่าวคือ ผู้เรียนสามารถที่จะเลือกวิชาที่จะเรียน สามารถ เลือกอาจารย์ผู้สอน และเพื่อน 2) การเรียนแบบค่อยเป็นค่อยไปสำหรับผู้เริ่มเรียนให้เลือกหนังสือ ที่สามารถอ่านและเข้าใจได้ ด้วยการสอนซ้ำสองรอบแต่ละบท และให้เลือกหนังสือที่เล่มเล็กๆ และ ชัดเจน 3) ให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคล 4) การสังเกตและเข้าใจ 5) การทวนซ้ำ

ในแง่หลักสูตรการเรียนการสอน อัลฮัรนูญีย์ได้ให้ความสำคัญกับหลักสูตรการ เรียนการสอนโดยได้จำแนกประเภทออกเป็น 2 วิชา คือ วิชาที่เรียกว่า อิลมุลฮาล คือวิชาที่เกี่ยวกับ หลักการศรัทธาและบทบัญญัติอิสลาม ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ อิลมุลอียาคาด อิล

มุลมูอามาตัต อิลมุลฮ์วาถูกลกอลบ อิลมุลฮ์คลาก ประเภทที่ 2 คือวิชาที่ไม่เกี่ยวกับหลักการศรัทธา และบทบัญญัติอิสลาม

สำหรับเทคนิคและวิธีการเรียนการสอน อัลซัรญูญีย์ได้กล่าวว่า

“มันเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนที่ต้องมีการทบทวนบทเรียน อภิปราย การตั้งคำถาม และสมควรทั้งสองอย่างนั้น ฟังอย่างเงียบ ระมัดระวังและสมาธิ และพยายามหลีกเลี่ยงจากการโต้แย้งและ โกรธ แท้จริงแล้วการทบทวนและอภิปรายนั้นถือว่าการ ประชุม นั่นคือหนทางในการสกัดเอาออกสิ่งที่ถูกต้อง แท้จริงแล้ว จะบรรลุสิ่งนั้นด้วยการสังเกตและระมัดระวังและการฟัง และจะ ไม่ได้รับด้วยการโกรธและโต้แย้ง” (al-Zarnuji, 1986 : 87)

ท่านได้กล่าวอีกว่า

“ผู้เรียนควรมีความมุ่งมั่นในการที่จะเข้าใจคำพูดของผู้สอน โดย สังเกตจากคำพูด คิดและทบทวน แท้จริงแล้วการที่ไม่รีบร้อนในการ ที่จะข้ามบทเรียนและด้วยการทบทวนหลายๆ ครั้งและการสังเกต สามารถที่จะรู้และเข้าใจ และไม่ควรที่จะหละหลวมในการที่จะ เข้าใจ” (al-Zarnuji, 1986 : 86)

สังเกตจากคำกล่าวของท่านจะเห็นได้ว่าท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับเทคนิคการเรียน การสอนที่หลากหลายและสอดคล้องกับทฤษฎีการศึกษาปัจจุบันที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Center) เพื่อที่จะเกิดความเข้าใจ ส่วนแนวคิดที่เกี่ยวกับการสอนที่โดดเด่นของอัลซัรญูญีย์พอสรุปได้ดังนี้ คือ การอภิปราย การทบทวน การตั้งคำถาม การเข้าใจ การคิด การทวนซ้ำและการสังเกต

แนวคิดทางการศึกษาแต่ละยุคแต่ละสมัย และแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันตาม สภาพแวดล้อมของสังคมในสมัยนั้น และสิ่งทีบุคคลนั้นได้ประสบในชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่ง เสียชีวิต เช่น การศึกษาสภาพชีวิตในวัยต่างๆ การและเปลี่ยนแปลงของสังคม เป็นต้น

สภาพแวดล้อมแต่ละสมัยย่อมมีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการศึกษาของนักคิดสมัย นั้นๆ โดยเฉพาะสภาพทางการเมืองและสภาพทางการศึกษา ซึ่งสภาพแวดล้อมในสมัยของท่าน มุหัมมัดสะหุณุนจะมีความแตกต่างกับสภาพสมัยของอัลซัรญูญีย์อย่างมาก

มุหัมมัดบินสะหุณุนได้ถือกำเนิดท่ามกลางความเจริญของประเทศสมัยนั้น ไม่ว่าจะเป็น เป็นด้านการเมืองการปกครองและด้านการศึกษา การปกครองประเทศโดยราชวงศ์บนิอ้อหมลับซึ่ง

สามารถปกครองเกือบทุกประเทศในทวีปแอฟริกาและได้มีการพิชิตเมืองต่างๆ และในส่วนของ การศึกษานั้น อิมามมาลิกถือว่าเมืองกือยเราะวานเป็นเมืองที่สามของแหล่งการศึกษาหลังจากเมืองมะดีนะฮ์และกูฟะฮ์(Maktabah al-Tarbiyah al-Arabiah al-Islamiah li Dualil khalij: 224-223) มัชฮับที่มีการเผยแพร่ในสมัยนั้น คือมัชฮับอิมามมาลิก ซึ่งมุฮัมมัดบินสะหุญุนคือหนึ่งใน บรรดานักปราชญ์ที่ได้มีการเผยแพร่มัชฮับอิมามมาลิกโดยได้รับการเผยแพร่มัชฮับอิมามมาลิกจาก บิดาของตนเอง

บูรฮานุดดีนอัลฮัรนูญีย์ได้ถือกำเนิดที่เมืองฮัรนูญีย์(al-Qurashi: 1978:312/2) ซึ่ง ปัจจุบันตั้งอยู่ในประเทศอัฟกานิสถาน บุคคลแรกที่ได้พิชิตเมืองนี้คืออัล-หัจญัจญ์บินยูสุฟ อัช-ชะกะฟี ด้วยคำสั่งของเคาะลีฟะห์อับดุลมาลิก บิน มรวาน

ชีวประวัติเกี่ยวกับบูรฮานุดดีนอัลฮัรนูญีย์ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักเท่าไรนัก ถ้าเทียบกับ หนังสือตะลิมุลมุตะอัลลิมเตาะรีกอตตะอัลลุมของท่าน บรรดานักปราชญ์มักจะรู้จักหนังสือของท่านมากกว่า แต่สามารถทราบคุณลักษณะของอัลฮัรนูญีย์ด้วยการสังเกตจากผลงานของท่านจาก หนังสือตะลิมุลมุตะอัลลิม พอสรุปได้ว่า ท่านเป็นนักฟิควะฮ์ที่ยึดถือมัชฮับหะนาฟีโดยสังเกตจาก คำพูดของท่านที่อยู่ในหนังสือ โดยภาพรวมแนวคิดส่วนใหญ่รับมาจากนักฟิควะฮ์ที่มีต้นสังกัดมัชฮับ หะนาฟี ท่านเป็นผู้ที่มีเชื้อสายไม่ใช่ชาวอาหรับและไม่มีแหล่งที่มาที่ชัดเจนยืนยันว่าอัลฮัรนูญีย์ได้ เกิดและได้เสียชีวิตในปีใด นอกจากจะพบในตำราสมัยใหม่ที่ระบุว่า อัลฮัรนูญีย์ได้เสียชีวิตในช่วง ท้ายของศตวรรษที่หกแห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราช อัลอะฮฺวานีย์ได้กล่าวในหนังสือ อัตตารีบียะฮ์ฟีล อิสลามว่าอัลฮัรนูญีย์ได้เสียชีวิตในปีที่ 591 ฮิจญ์เราะฮ์ศักราช (Al-Ahwani: 2002: 238) แต่อัลกุรอ ชีย์ได้กล่าวในหนังสืออัลญะวาฮิรว่าอัลฮัรนูญีย์อยู่ในระดับตอเบาอสุ นุอฺมาน อิบน์ อีรอ ฮิมอัลฮัรนูญีย์ ที่เสียชีวิตในปีที่ 640 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราช ฉะนั้นสรุปว่าอัลฮัรนูญีย์มีชีวิตอยู่ใน ช่วงปลายของศตวรรษที่หกและช่วงต้นของศตวรรษที่เจ็ด

อัลฮัรนูญีย์ก็เหมือนกับคนอื่นๆที่มีแนวคิดทางการศึกษาซึ่งได้รับอิทธิพลจาก สภาพการเมืองการปกครองและการศึกษาสมัยนั้น ถือว่าสมัยที่มีความขัดแย้งทางการเมืองและมีความแตกแยกอย่างมากจนกระทั่งถึงขั้นแบ่งอาณาเขตการปกครองของรัฐอิสลามสมัยนั้น ตามฝ่าย ตามมีอิทธิพลไม่แพ้กัน ในขณะที่เดียวกันมีการเจริญเติบโตด้านวัตถุและความเจริญก้าวหน้าด้าน การศึกษาแถมยังสามารถผลิตนักปราชญ์ที่ความเชี่ยวชาญเกือบทุกแขนงวิชา ในช่วงการปั่นป่วน

³ คืออัล-หัจญัจญ์บินยูสุฟอัช-ชะกะฟีคืออะบูมุฮัมมัด อัล-หัจญัจญ์บินยูสุฟบินอัล-หะกัมบิโนอะบิอุกัยดฺ บินมัสอูดบิโนามิรฺบิโนมุทอบบิโนมาลิกบิโนกะอับบิโนอัมรฺบิโนสะอูดบิโนเอาฟฺบิโนชะกีฟอัช-ชะกะฟีเกิดที่เมืองเตาะ อีฟในปี ฮ.ศ.ที่ 41 เป็นแม่ทัพในสมัยการปกครองอับดุลมาลิกบิโนมรวาน เสียชีวิต ใน ฮ.ศ.ที่ 95ด้วยโรคมะเร็งใน กระเพาะอาหาร

ทางการเมืองของรัฐอิสลามในขณะนั้นเนื่องจากการสู้รบทั้งในและนอกประเทศได้มีความเจริญก้าวหน้าด้านการศึกษาโดยเฉพาะในช่วงสมัยการปกครองของอัสสลญุกีย⁴ ซึ่งมีการก่อสร้างสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นมัธยม โรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาต่างๆ และเช่นเดียวกันในช่วงการปกครองรัฐอิสลามโดยราชวงศ์อัลอัยยูบีย⁵ ที่ใช้เวลาในการปกครองตั้งแต่ปี 546 -647 ฮ.ศ. ได้มีความก้าวหน้าด้านการศึกษามากกว่าสมัยการปกครองของอัสสลญุกีย⁴ โดยได้มีการสร้างสถานศึกษาและมีการขยายหลักสูตรการเรียนการสอนอีกด้วย

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ และมีสภาพปัญหาที่แตกต่างกับพื้นที่อื่นๆ ของประเทศ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและความมั่นคง โดยเฉพาะปัญหาด้านสังคมวิทยา ซึ่งเป็นปัญหาที่มีความละเอียดอ่อนที่มีสาเหตุมาจากความไม่เข้าใจ ความหวาดระแวง รวมทั้ง ความรู้สึกแตกต่างกันด้านศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะว่าประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จึงมีโครงสร้างทางสังคมอันประกอบด้วยเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นการที่ชาวมุสลิมมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกับคนส่วนใหญ่ของประเทศ ทำให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองเห็นว่า ชนกลุ่มนี้มีปัญหาเฉพาะต้องใช้นโยบายพิเศษในการปกครอง(อารง สุทธศาสตร์, 2535 : 133)

ดังนั้น การกำหนดนโยบายด้านการศึกษารัฐจึงยากที่จะหลีกเลี่ยงอิทธิพล และอำนาจทางการเมือง เพราะการศึกษาเป็นระบบย่อยระบบหนึ่งของสังคม และแต่ละระบบสังคมประกอบไปด้วยโครงสร้างทางอำนาจและค่านิยมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างแนวทางปรัชญา และแผนการจัดการศึกษา ตลอดจนหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอน

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัดบินสะหุญุน และแนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดิน อัลซันญูญีย์และการนำแนวคิดทางการศึกษามาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพราะแนวคิดของ

⁴อัสสลญุกีย(seljuk)คือรัฐหนึ่งที่มีความแข็งแกร่งทางการปกครองในสมัยก่อนซึ่งได้ปกครอง หลายประเทศ เช่น อิหร่าน อิรัก ซีเรีย และเอเชียไมเนอร์ ได้ปกครองในปี ค.ศ.1038-1157

⁵ผู้ก่อตั้งราชวงศ์ อัลอัยยูบีย คือ สอลาสุดดิน อัลอัยยูบีย หรือที่ชาวตะวันตกเรียกว่า ซาลาดิน มีชื่อภาษาอาหรับเต็มว่า สอลาสุดดิน ยูซุฟ อิบน์อัยยูบ บางครั้งก็ถูกเรียกว่า อัลมาลิก อัลนาศิร สอลาสุดดิน ยูซุฟ เกิดเมื่อ ค.ศ.1137 ในตำบลติกริต (ปัจจุบันอยู่ในอิรัก) และเสียชีวิตในวันที่ 4 มีนาคม ค.ศ. 1193 ที่เมืองดามัสกัส เป็นหนึ่งในบรรดาผู้ปกครองมุสลิมผู้มีชื่อเสียงที่สุดและเป็นสุลต่านมุสลิมผู้ปกครองอียิปต์ซีเรียเยเมนและปาเลสไตน์ ในสงครามต่อต้านการรุกรานของนักรบครูเสด สอลาสุดดินประสบความสำเร็จในขั้นสุดท้ายด้วยการยึดเมืองเยรูซาเลมกลับคืนมาได้ในวันที่ 2 ตุลาคม ค.ศ. 1187 ซึ่งทำให้การยึดครองของพวกเขาแฟรงค์เป็นเวลา 88 ปีต้องสิ้นสุดลง

ทั้งสองนักคิดดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับสององค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้หรือการศึกษานั้น คือผู้สอนและผู้เรียนซึ่ง มุหัมมัด บิน สะหุณุนจะเน้นหนักในเรื่องของผู้สอน และอัลซัรญูญียะจะเน้นหนักในเรื่องผู้เรียน

1.2 อัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสาร และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 อัลกุรอานที่เกี่ยวข้อง

อัลกุรอานเป็นคัมภีร์ที่ครอบคลุมเนื้อหาในทุกๆด้านของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ อัลกุรอานจึงเพียบพร้อมด้วยอายะฮ์ที่สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จทั้งโลกนี้และโลกหน้า

จากการทบทวนอายะฮ์อัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในด้านต่างๆจึงพบว่า มีอายะฮ์อัลกุรอานจำนวนมากภายใต้กล่าวถึงการศึกษาในด้านต่างๆดังนี้

1. ปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษา

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ﴾ (محمد: 19)

ความว่า “ฉะนั้นพึงรู้เถิดว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใด(ที่ถูกกราบไหว้โดยเทียงแท้) นอกจากอัลลอฮ์และจงขอกภัยโทษต่อความผิดเพื่อตัวเจ้าและเพื่อบรรดาผู้ศรัทธาชายและบรรดาผู้ศรัทธาหญิง”

(มุหัมมัด :19)

อัลลอฮ์ﷻได้กำชับท่านนบีﷺ ให้รู้ถึงเป้าหมายอันสูงสุดของการดำเนินชีวิตอยู่บนโลกนี้ คือ ไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่สมควรได้รับการเคารพภักดีนอกจากอัลลอฮ์ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเป้าหมายอันสูงสุดของการศึกษาในอิสลามคือการศึกษาที่สามารถเข้าถึงและรู้จักพระองค์อัลลอฮ์

อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿ إِنَّمَا تَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴾

ความว่า “บรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของพระองค์เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮ์ แท้จริงอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงอภัยเสมอ”

(ฟาฏีร : 28)

อิหม่ามอัลญะบารีได้กล่าวในตัฟซีรของท่านว่า “แท้จริงผู้ที่ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ที่แท้จริงคือ บรรดาอุลามอู เพราะพวกเขาเหล่านั้นเป็นผู้ที่รู้ดีในเรื่องของบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนและเนรคุณต่ออัลลอฮ์และเช่นเดียวเป็นผู้ที่รู้ดีในเรื่องของผลบุญสำหรับผู้ที่ดีต่ออัลลอฮ์” (al-Tabari:2000:20/462)

จากอายะฮ์อัลกุรอานดังกล่าวเราสังเกตเห็นได้ว่า ผู้ที่ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ที่แท้จริงในบรรดาปวงบ่าวของพระองค์ นั่นก็คือ อุลามอู คือผู้ที่มีความรู้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ดังนั้นเป้าหมายของการศึกษาในอายะฮ์นี้ก็คือ เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ และความยำเกรงต่ออัลลอฮ์

2. หลักสูตร

อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴾

ความว่า “พระองค์ (อัลลอฮ์) คือผู้ทรงส่งรอสูลคนหนึ่งไปในหมู่ผู้ไม่รู้หนังสือจากพวกเขาเองเพื่อสาธยายอายะฮ์ต่างๆของพระองค์แก่พวกเขาและขัดเกลาพวกเขาให้บริสุทธิ์และสอนคัมภีร์และฮิกมะฮ์แก่พวกเขาและแม้ว่าก่อนหน้านี้พวกเขาอยู่ในการหลงผิดอย่างชัดแจ้งก็ตาม”

(อัลญุมอะฮ์ : 2)

อิบนุกะษีร ได้อรรถาธิบายอายะฮ์นี้ว่า ในอายะฮ์นี้ถือว่าเป็นการตอบรับของอัลลอฮ์ จากการขอคุดอูของท่านอิบรอฮีมุลเคาะลีล ซึ่งท่านได้ขอให้พระองค์อัลลอฮ์ได้โปรดประทาน ให้กับชาวมักกะฮ์ซึ่งในปีที่มีภาระหน้าที่ในการสาธยายอายะฮ์ต่างๆของพระองค์แก่พวกเขา และขัด เกลาพวกเขาให้บริสุทธิ์ และสอนคัมภีร์และฮิกมะฮ์แก่พวกเขา และแล้วอัลลอฮ์ก็ได้ประทานให้กับ พวกเขาซึ่งในปีที่มาพร้อมด้วยศาสนบัญญัติที่สมบูรณ์ ครบถ้วน(Ibn Kthir,1999:116)

อัลลอฮ์ตรัสอีกว่า

﴿وَمَا آتَاكُمْ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا
وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

ความว่า “และสิ่งที่ท่านเราะซูลของพวกเจ้าได้นำมาจงรับมันไว้ และ สิ่งที่ท่านเราะซูลของพวกเจ้าห้ามจงละทิ้งมันเสีย พวกเจ้าจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงเข้มงวดในการลงโทษ”

(อัลหัจร : 7)

3. กระบวนการเรียนการสอน

อัลลอฮ์ได้ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿فَسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

ความว่า“ดังนั้น สួเจ้าจงถามผู้รู้ หากสួเจ้าไม่รู้”

(อันนะหฺล : 43)

บรรดาอุลามาอได้มีมติเอกฉันท์ว่า อายะฮ์นี้ ไซ้ให้ผู้ที่ไม่รู้หุกุมและหลักฐานของ มัน ทำการตามผู้ที่มีความรู้กับสิ่งดังกล่าว และบรรดาอุลามาออุซูลฟิเกห์ทั่วไปก็ยึดอายะฮ์นี้เป็น หลักฐานว่า จำเป็นบนคนเอาจวมทั่วไปต้องคักลิตตามผู้รู้ที่เป็นมุญตะฮิด(al.Uthaimin,2000:49/14)

4. ผู้สอนและผู้เรียน

อัลกุรอานได้พูดถึงผู้สอนและผู้เรียนในหลายๆอายะฮ์ ดังนี้

อัลลอฮ์ได้ตรัสว่า

﴿وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَآفَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾

ความว่า “ไม่บังควรที่บรรดาผู้ศรัทธาจะออกไปสู้รบทั้งหมด ทำไม่แต่ละกลุ่มในหมู่พวกเขาจึงไม่ออกไป เพื่อหาความเข้าใจในศาสนา และเพื่อจะได้ตักเตือนหมู่คณะของพวกเขา เมื่อพวกเขาได้กลับมายังหมู่คณะของพวกเขา โดยหวังว่าหมู่คณะของพวกเขาจะได้อะระมัดระวัง”

(อัลเตาบะห์ : 122)

อัลลอฮ์ตรัสอีกว่า

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَسَئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

ความว่า “และเราได้ส่งผู้ใดมาก่อนหน้าเจ้า นอกจากเป็นผู้ชายที่เราได้วะฮีย์แก่พวกเขา ดังนั้น พวกเจ้าจงถามบรรดาผู้รู้ หากพวกเจ้าไม่รู้”

(อัน.นะหฺลฺ :43)

อัลลอฮ์ตรัสอีกว่า

﴿وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُن تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا﴾

ความว่า “และทรงสอนเจ้าในสิ่งที่เจ้าไม่เคยรู้มาก่อนและความโปรดปรานของอัลลอฮ์ต่อเจ้านี้มหาศาลนัก”

(อันนิสาอฺ :113)

อัลลอฮฺตรัสอีกว่า

﴿شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ
قَابِئًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾

ความว่า“อัลลอฮฺทรงยืนยันว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดแล้วนอกจากพระองค์ บรรดาเทวทูตและบรรดาผู้มีความรู้(ที่ต่างยืนยันดังกล่าวเช่นกัน)ว่าไม่มีผู้สมควรได้รับการเคารพสักการะใด ๆ นอกจากพระองค์ผู้ทรงเดชานุภาพ ผู้ทรงปรีชาญาณเท่านั้น”

(อาลิอิมรอน :18)

อัลลอฮฺตรัสอีกว่า

﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾

ความว่า“จงกล่าวเถิดว่าผู้ที่มีความรู้กับผู้ที่ไม่มีความรู้นั้นเท่าเทียมกันกระนั้นหรือแท้จริงบรรดาผู้มีสติปัญญาเท่านั้นที่จะใคร่ครวญ”

(อิซซุมร:9)

1.2.2 อัลหะดีษที่เกี่ยวข้อง

1.ปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษา

จากการทบทวนอัลหะดีษที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาซึ่งมีจำนวนมากหมายที่ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของการศึกษาดังนี้

จากท่านอิบนุอุมร์จากท่านนบีﷺได้กล่าวว่า

((عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم قال من طلب العلم ليماري به السفهاء أو ليباهي به العلماء أو ليصرف وجوه الناس إليه فهو في النار))

ความว่า “รายงานจากอิบนุอุมร์ จากท่านนบีﷺ กล่าวว่า “ ผู้ใดแสวงหาความรู้ เพื่อได้เถียงเอาชนะกับบรรดาคนไม่รู้ หรือ เพื่อโอ้อวดภูมิปัญญาต่อบรรดาผู้รู้ หรือ เพื่อต้องการเป็นจุดเด่นให้ผู้คนสนใจเขา ดังนั้นเขาจะอยู่ในนรก”

(Ibn Majah,2009 :253)

ในหะดีษบทนี้ท่านนบีﷺได้ให้ข้อตักเตือนและข้อระมัดระวังสำหรับผู้แสวงหาความรู้ที่มีเป้าหมายหรือได้ตั้งเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์ เช่น เพื่อได้เถียงเอาชนะกับบรรดาคนไม่รู้ หรือ เพื่อโอ้อวดภูมิปัญญาต่อบรรดาผู้รู้ หรือ เพื่อต้องการเป็นจุดเด่นให้ผู้คนสนใจ กับการเข้าไปอยู่ในไฟนรกของอัลลอฮ์ﷻ ดังนั้นเป้าหมายในการแสวงหาความรู้ในอิสลาม คือ เพื่อความโปรดปรานของอัลลอฮ์ﷻ

((عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " إنما الأعمال بالنيات وإنما لكل امرئ ما نوى فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله فهجرته إلى الله ورسوله ومن كانت هجرته لدنيا يصيبها أو امرأة ينكحها فهجرته إلى ما هاجر إليه))

ความว่า รายงานจากท่านอุมร์ อิบนุคคอตตอบ รอดิยัลลอฮ์อันฮุ กล่าวไว้ว่า ท่านนบีﷺได้กล่าวว่า “แท้จริงกิจการงานทั้งหลายนั้นขึ้นอยู่กับเจตนาและแท้จริงสำหรับทุกคนนั้น เขาจะได้รับในสิ่งที่เขาได้ตั้งเจตนาไว้ ดังนั้นผู้ใดที่การอพยพของเขา(มีเจตนา)เพื่ออัลลอฮ์และศาสนทูต(รอซูล)ของพระองค์ก็ถือว่าการอพยพของเขานั้นมีขึ้นเพื่ออัลลอฮ์และศาสนทูตของพระองค์(เพื่อแสวงหาความพอพระทัยจากอัลลอฮ์)และผู้ใดที่การอพยพของเขาเพื่อโลกนี้(ทรัพย์สินเงินทองหรือเพื่อความสุขทางโลกเพียงอย่างเดียว

เดียว)หรือเพื่อสตรีที่เขาต้องการ จะสมรสด้วย ดังนั้นการอพยพ
ของเขานั้นจึงนำไปสู่สิ่งที่เขาตั้งใจเป้าหมายเอาไว้

(al-Bukhari,1986:6467,Muslim,1996:3537)

2. หลักสูตรการเรียนการสอน

หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญของการจัดการศึกษา เพราะเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการ
ปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ท่านนบีﷺ ได้กล่าวในหลายๆ
หะดีษที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักสูตรการเรียนการสอน ดังนี้

ท่านนบีﷺ ได้กล่าวว่า

((خيركم من تعلم القرآن وعلمه))

ความว่า “คนที่ดีเลิศในจำนวนพวกท่านคือ คนที่เรียนรู้อัลกุรอาน
และสอนกุรอาน”

(al.Bukhari,1986:4739)

สังเกตจากหะดีษของท่านนบีﷺ ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า วิชาที่มีเกียรติและที่ได้ผล
บุญมากที่สุด ในการเรียนการสอนในอิสลาม นั่นก็คือวิชาอัลกุรอาน เพราะอัลกุรอานเป็นคำตรัส
ของพระองค์อัลลอฮ์ แต่อย่างไรก็ตามอิสลามไม่ปฏิเสธในแขนงวิชาอื่นๆที่มนุษย์ทุกคนได้รับ
ประโยชน์จากการศึกษาหาความรู้และเป็นหนทางในการที่จะรู้จักพระองค์อัลลอฮ์

รายงานจากมุอาซบิณญะบัลได้กล่าวว่า

((عن معاذ أن رسول الله صلى الله عليه وسلم لما بعثه إلى اليمن قال
له : كيف تقضي إذا عرض لك قضاء ؟ قال : أقضي بكتاب الله ,
قال : فإن لم تجد في كتاب الله ؟ قال : فبسنة رسول الله , قال :
فإن لم تجد في سنة رسول الله , ولا في كتاب الله ؟ قال : أجتهد
رأبي , ولا آلو , فضرب رسول الله صلى الله عليه وسلم صدره ,
وقال : الحمد لله الذي وفق رسول رسول الله لما يرضي رسول الله))

ความว่า “จากมูอาซว่า” ในขณะที่ท่านนบี ﷺ ได้ส่งมูอาซไปยังเยเมน ท่านเราะซูลกล่าวว่า “ท่านจะตัดสินใจอย่างไรหากมีคดีหนึ่งเกิดขึ้นกับท่าน ?” เขากล่าวว่า “ฉันจะตัดสินด้วยกับสิ่งที่อยู่ในกิตาบลุดลอฮ์” ท่านเราะซูลลุลเลาะฮ์กล่าวว่า “หากไม่มีระบุไว้ในกิตาบลุดลอฮ์ล่ะ?” เขากล่าวว่า “ก็ด้วยชุนนะฮ์ของเราเราะซูลลุลเลาะฮ์ ﷺ” ท่านนบีกล่าวว่า “หากไม่มีระบุไว้ในชุนนะฮ์ของเราเราะซูลลุลเลาะฮ์ล่ะ?” เขาตอบว่า “นั่นก็จะทำการวินิจฉัยกับความเห็นของฉัน โดยฉันจะไม่ทำให้บกพร่อง” ดังนั้น ท่านเราะซูลลุลเลาะฮ์ ﷺ ก็ได้บอกของมูอาซ แล้วกล่าวว่า การสรรเสริญเป็นอภิสถิรซ์ของอัลเลาะฮ์ผู้ทรงชี้นำทูตของเราเราะซูลลุลเลาะฮ์ให้กับสิ่งที่ทำให้เราะซูลลุดลอฮ์พอใจ”

(Abu Dawud, 1969:3594)

3. กระบวนการเรียนการสอน

จากการทบทวนหลักฐานอัลหะดีษของท่านนบี ﷺ ในหลายๆ ดั้วพบที่ ได้พบว่า อิสลาม ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งกระบวนการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนนั้นได้มาซึ่งความรู้ อย่างง่ายดายและรวดเร็วขึ้น ท่านนบี ﷺ ได้ใช้กระบวนการเรียนการสอนในหลายๆ สถานการณ์ ดังเช่นในหะดีษที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((عن أبي هريرة قال : كان النبي صلى الله عليه و سلم بارزا يوما للناس فأتاه جبريل فقال ما الإيمان ؟ قال (أن تؤمن بالله وملائكته وبلقائه ورسله وتؤمن بالبعث) . قال ما الإسلام ؟ قال (الإسلام أن تعبد الله ولا تشرك به وتقيم الصلاة وتؤدي الزكاة المفروضة وتصوم رمضان) . قال ما الإحسان ؟ قال (أن تعبد الله كأنك تراه فإن لم تكن تراه فإنه يراك) . قال متى الساعة ؟ قال (ما المسؤول عنها بأعلم من السائل وسأخبرك عن أشراطها إذا ولدت الأمة ربها وإذا تطاول رعاة الإبل البهم في البنيان في خمس لا يعلمهن إلا الله) . ثم تلا النبي صلى الله عليه و سلم { إن الله عنده علم الساعة } الآية

ثم أدبر فقال (ردوه) فلم يروا شيئا فقال (هذا جبريل جاء يعلم
الناس دينهم))

ความว่า : จากท่านอบูสุรอรเราะห์รายงานว่า :ขณะที่ท่านเราะสู
ลุลลอฮฺ ﷺ ปราบกฏตัวต่อสาธารณะในวันหนึ่งได้มีชายผู้หนึ่งมาหา
ท่านโดยกล่าวว่าโอ้ท่านศาสนทูตของอัลลอฮฺ อัลอิหม่านคืออะไร
ท่านตอบว่าเป็นการที่ท่านต้องศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮฺ มะลาอิกะ
ห์ของพระองค์, คัมภีร์ของพระองค์, และการพบกับพระองค์(วัน
แห่งการสอบสวนและตัดสิน)บรรดาศาสนทูตของพระองค์, และ
การที่ท่านต้องศรัทธาต่อการฟื้นคืนชีพในวันอาคิเราะห์ เขากล่าว
ว่า โอ้ท่านศาสนทูตของอัลลอฮฺ อัลอิสลามคืออะไรท่านตอบว่า
อัลอิสลามก็คือ การที่ท่านสักการะต่อพระองค์อัลลอฮฺโดยไม่มีภาคี
ใดๆกับพระองค์, และการดำรงละหมาดที่ถูกต้องไว้, การจ่ายซะ
กาตที่ถูกต้องไว้, และการถือศีลอดเดือนรอมฎอน เขากล่าวว่า
โอ้ท่านศาสนทูตของอัลลอฮฺ อัลอิหฺซาน คืออะไร ท่านตอบว่า คือ
การที่ท่านสักการะต่อพระองค์อัลลอฮฺประหนึ่งว่าท่านได้เห็น
พระองค์หากแต่ท่านมิได้เห็นพระองค์แต่พระองค์ทรงเห็นท่าน
เขากล่าวว่า โอ้ท่านศาสนทูตของอัลลอฮฺ กาลอวสานจะเกิดขึ้น
เมื่อไหร่ ท่านตอบว่า หากว่าผู้ถูกถามจะรู้ดีไปกว่าผู้ถามอย่างไรก็
ตามนั้นจะบอกถึงสัญญาณต่างๆของมันให้ทราบคือเมื่อนางทาส
คลอดผู้เป็นนายของนางออกมา นี่แหละคือหนึ่งในสัญญาณของ
มัน และเมื่อผู้ไม่มีอารมณ์สามเฒ่า ผู้มีแต่ทำเปล่า ได้เป็นนายคน นี้
ก็เป็นอีกสัญญาณหนึ่งของมัน และเมื่อชาวชนบทที่ดื้อนฝูงแกะได้
แข่งขันกันสร้างอาคารสูง นี่ก็เป็นอีกสัญญาณหนึ่งของมันแต่ยังมี
อีกห้าประการซึ่ง ไม่มีผู้ใคร่รู้ได้นอกจากพระองค์อัลลอฮฺ หลังจาก
นั้น ท่านรอซูลุลลอฮฺ ศ็อลลัลลอฮุอลัยฮิวะซัลลิม ก็ได้อ่าน (อัล
กุรอาน) “ แท้จริง ณ พระองค์อัลลอฮ์นั้น มีความรู้เรื่องกาลอวสาน
พระองค์ทรงทำให้ฝนหลังลงมาจากฟากฟ้าและพระองค์ทรงรู้ดีถึง
สิ่งที่มืออยู่ในมดลูกไม่มีผู้ใคร่รู้ถึงสิ่งที่เขาจะได้รับในวันรุ่งขึ้น และ
ไม่มีผู้ใคร่รู้ว่าเขาจะเสียชีวิต ณ.แผ่นดินใด แท้จริงพระองค์อัลลอฮ์ผู้

ทรงรอบรู้ยิ่งถึถ้วน”เขา(อบูฮุร็อยเราะห์) กล่าวว่า หลังจากนั้นชายผู้ถามก็กลับไป ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ จึงได้กล่าวว่า พวกเจ้าจงไปตามชายผู้นั้นกลับมาหาฉัน พวกเขาจึงไปตามหาแต่ไม่พบร่องรอยของเขาเลย ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ คือนักถามที่เฉลียวฉลาดด้วยอิวัซลัฎม์ได้กล่าวว่า เขาคือญิบรีล ที่มาเพื่อสอนผู้คนในเรื่องศาสนาของพวกเขา

(Muslim,1996:50)

ในหะดีษบทนี้ท่านญิบรีลใช้เทคนิคและวิธีการสอนแบบถามตอบ ซึ่งได้ถามท่านนบี ﷺ เกี่ยวกับสิ่งสำคัญตามลำดับนั้นคือ อิมาน อิสลาม และอิหฺसान ซึ่งโดยปกติแล้ววิธีการสอนแบบ ถาม.ตอบ (Question.Answer Method) มีจุดประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อวัดผลการสอน
2. เพื่อทบทวนเนื้อหาต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว
3. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจโดยมีส่วนร่วมในการที่จะตอบคำถาม
4. เพื่อฝึกให้ผู้เรียนรู้จักฟังและคิดตามด้วยเหตุและผล
5. เพื่อฝึกให้ผู้เรียนรู้จักเรียงลำดับชั้นความคิด
6. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสรุปบทเรียนได้

จากท่านอบูฮุร็อยเราะฮ์ ﷺ ได้เล่าว่า:ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้ถามเสาะหาบะฮฺว่า

((أتدرون من المفلس؟ قالوا : المفلس فينا يا رسول الله من لا درهم له ولا متاع ، قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : المفلس من أمتي من يأتي يوم القيامة بصلاته وصيامه وزكاته ، ويأتي قد شتم هذا وقذف هذا ، وأكل مال هذا ، وسفك دم هذا ، وضرب هذا فيقتصد فيقتصد هذا من حسناته ، وهذا من حسناته ، فإن فنيت حسناته قبل أن يقترض ما عليه من الخطايا أخذ من خطاياهم فطرح عليه ثم طرح في النار))

ความว่า: พวกท่านรู้ไหม ว่า ใครคือ บุคคลล้มละลาย? พวกเขาตอบว่า "บุคคลล้มละลายในหมู่พวกเรา คือ ผู้ที่ไม่มีเงิน และไม่มีทรัพย์สิน แล้วท่านเราะฮ์ตุลลอฮฺ ﷺ ก็กล่าวว่า "แท้จริง บุคคลล้มละลายจากอุมมะฮ์ของฉันคือผู้ที่มาในวันกิยามะฮ์ด้วยการละหมาดการถือศีลอดและ การจ่ายซะกาตและเขามาโดยที่เขาเคยคิดว่าคนนี้เคยกล่าวหาคนนี้ เคยกินทรัพย์สินคนนี้ เคยนองเลือดกับคนนี้และเคยทุบตีคนนี้แล้วบรรดาความดีของเขาถูกนำมาให้คนนี้แล้วถ้าบรรดาความดีของเขาหมดก่อนที่จะถูกชดใช้จากความผิดต่าง ๆ แล้ว ความผิดของพวกเขา (คนที่เขาทำไม่ดีไว้) ก็ถูกเอามาแล้วโยนให้เขาผู้นั้นรับภาระหลังจากนั้นเขาก็ถูกโยนลงในนรก"

(Muslim,1996 :6744)

ในหะดีษบทนี้ท่านนบีใช้วิธีการสอนแบบถามตอบโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เสาะหาเบาะฮ์เกิดความสนใจและมีส่วนร่วมในการที่จะตอบคำถาม โดยท่านนบี ﷺ จะบอกสิ่งที่เสาะหาเบาะฮ์ยังไม่รู้ในสิ่งที่ท่านจะกล่าว โดยถามว่า พวกท่านรู้ไหม ว่า ใครคือ บุคคลล้มละลาย เป็นคำถามที่ผู้คนมักจะตอบว่า บุคคลล้มละลาย คือ ผู้ที่ไม่มีเงิน และไม่มีทรัพย์สิน แต่ท่านนบี ﷺ ได้ตอบในมุมมองของอิสลามคือผู้ที่มาในวันกิยามะฮ์ ด้วยการละหมาด การถือศีลอดและการจ่ายซะกาต และเขามา โดยที่เขาเคยคิดว่าคนนี้ เคยกล่าวหาคนนี้ เคยกินทรัพย์สินคนนี้ เคยนองเลือดกับคนนี้ และเคยทุบตีคนนี้ แล้วบรรดาความดีของเขาถูกนำมาให้คนนี้ แล้วถ้าบรรดาความดีของเขาหมดก่อนที่จะถูกชดใช้จากความผิดต่าง ๆ แล้ว ความผิดของพวกเขา(คนที่เขาทำไม่ดีไว้)ก็ถูกเอามาแล้วโยนให้เขาผู้นั้นรับภาระหลังจากนั้นเขาก็ถูกโยนลงในนรก

ท่านอะบูฮุร็อยเราะฮ์ رضي الله عنه ได้รายงานว่ามีเสาะหาเบาะฮ์คนหนึ่งได้ถามท่านนบี ﷺ ว่า

((عن أبيه عن أبي هريرة : أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال أتدرون ما الغيبة؟ قالوا الله ورسوله أعلم قال ذكرك أخاك بما يكره قيل أفرأيت إن كان في أخي ما أقول؟ قال إن كان فيه ما تقول فقد اغتبتته وإن لم يكن فيه فقد بهتته))

ความว่า “รายงานจากท่านอบีสุร็อยเราะฮฺโดยได้กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า พวกเจ้าทราบไหมว่า การนินทาคืออะไร? เสาะหาบะฮฺตอบว่าอัลลอฮฺและเราะซูลทรงรู้ดี ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า การที่ท่านพูดถึงพี่น้องของท่านในเรื่องที่เขาไม่ชอบ เสาะหาบะฮฺบางท่านได้ถามต่อว่า ถ้าหากว่าเรื่องที่ฉันพูดถึงนั้นเป็นเรื่องจริงล่ะ ท่านจะว่าเช่นไร ท่านนบี ﷺ ตอบว่า ถ้าหากว่าสิ่งที่ท่านพูดถึงเป็นเรื่องจริงนั้นก็หมายความว่าท่านได้นินทาเขาแล้ว และถ้าหากว่าสิ่งที่ท่านพูดถึงนั้นเป็นเรื่องไม่จริง ก็หมายความว่าท่านได้ปรีกปรีาเขา”

(Muslim,1996 :70)

มีรายงานจากอับดุลลอฮฺบินมัศอูดได้กล่าวว่า

((عن عبد الله بن مسعود قال: خط لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم خطا ثم قال: هذا سبيل الله، ثم خطّ خطوطا عن يمينه وعن شماله ثم قال: هذه سبل، قال: يزيد متفرقة على كل سبيل منها شيطان يدعو إليه ثم قرأ (إن هذا صراطي مستقيما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبيله) (رواه أحمد، رقم الحديث: 3928)

ความว่า “จากอับดุลลอฮฺ เป็น มัสอูด เล่าว่า : “ท่านนบี ﷺ ได้ขีดเส้นหนึ่งเส้นให้พวกเรา หลังจากนั้นท่านกล่าวว่า “นี่คือแนวทางของอัลลอฮฺ” หลังจากนั้นท่านได้ขีดอีกเส้นอีกหลายๆ เส้นจากทางขวาของท่าน และทางซ้ายของท่าน หลังจากนั้นท่านก็กล่าวว่า “นี่คือแนวทางที่หลากหลาย” ท่านก็กล่าวต่อไปว่ามันจะเพิ่มขึ้นบนทุกๆ เส้นทางที่หลากหลายนั้นมีชัยฎอนที่คอยเชิญชวนไปกับมัน หลังจากนั้นท่านนบี ﷺ ก็ได้อ่านอายะฮฺอัลกุรอานความว่า “และแท้จริงนี่คือทางของข้าอันเที่ยงตรงพวกเจ้าจงปฏิบัติตามมันเถิด และอย่าปฏิบัติตามหลายทาง เพราะมันจะทำให้พวกเจ้าแยกออกจากทางของพระองค์”

(Ahmad,1995 : 3924)

4. ผู้สอนและผู้เรียน

อิสลามได้ให้ความสำคัญกับผู้เรียน โดยกำชับให้มุสลิมทุกคนศึกษาหาความรู้ ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวในหะดีษบทหนึ่งว่า

((الدنيا ملعونة وملعون من فيها إلا ذكر الله وما والاه أو علم أو متعلم)) رواه الترمذي: 2322

“ ดุนยานี้ถูกสาปแช่ง ถูกสาปแช่งทุกสิ่งทุกอย่างยกเว้นสิ่งที่รำลึกถึงอัลลอฮ์ และสิ่งกระทำให้รำลึกถึงพระองค์อัลลอฮ์ และผู้สอนและผู้เรียน”

(al-Tirmidhi, 1975 : 2322)

ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((فضل العالم على العابد كفضلي على أدناكم إن الله وملائكته وأهل السموات والأرض حتى النملة في جحرها وحتى الحوت ليصلون على معلم الناس الخير))

ความว่า“ความประเสริฐของผู้มีความรู้เหนือคนทำอิบาดะฮ์นั้น เปรียบเสมือนความประเสริฐของฉันเหนือพวกท่าน แท้จริงอัลลอฮ์ บรรดาอัครทูตผู้ที่อยู่ในชั้นฟ้าและผืนแผ่นดินแม้กระทั่งมดที่อยู่ใต้อัญชันต่างสวดต่อผู้ที่สอนความดีแก่ผู้คน”

(al-Tirmidhi, 1975:2901)

((العلماء هم ورثة الأنبياء، إن الأنبياء لم يورثوا دينارا ولا درهما، إنما ورثوا العلم، فمن أخذ به، فقد أخذ بحظ وافر))

ความว่า“บรรดาอูลามานั้นคือผู้สืบทอดของบรรดานบี แท้จริงบรรดานบีไม่ได้ทิ้งเงินทองเอาไว้ ทว่าพวกท่านได้ทิ้งไว้ซึ่งความรู้ ดังนั้นผู้ใดที่ได้มันไปเขาผู้นั้นได้รับความดีอันมากมายไปแล้ว”

(Ibn Majah, 2009:228)

ท่านนบีﷺ ได้กล่าวอีกว่า

((الدنيا ملعونة ملعون ما فيها إلا ذكر الله وما والاه وعالمًا أو متعلمًا))

ความว่า“ดูนยานี้ถูกสาปแช่ง ถูกสาปแช่งทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในดูน ยายกเว้น การรำลึกถึงอัลลอฮ์และสิ่งที่ทำให้รำลึกถึงพระองค์ และ ผู้รู้และผู้เรียน”(al.Tirmidhi:2495)

รายงานจากท่านอิบนุอับบาส رضي الله عنه

((عن ابن عباس قال كان رسول الله . صلى الله عليه وسلم . أجود الناس بالخير وكان أجود ما يكون في شهر رمضان إن جبريل عليه السلام كان يلقاه في كل سنة في رمضان حتى ينسلخ فيعرض عليه رسول الله . صلى الله عليه وسلم . القرآن فإذا لقيه جبريل كان رسول الله . صلى الله عليه وسلم . أجود بالخير من الريح المرسلة))

ความว่า จากท่านอิบนุอับบาสได้กล่าวว่่า ท่านเราะซูลุลลอฮ์ คือลัลลอฮ์อะลัยฮิวะสัลลัม เป็นบุคคลที่ใจบุญที่สุดในบรรดามนุษย์ทั้งหลาย และท่านจะทำความดีมากที่สุดในเดือนเราะมะฎอน โดยเฉพาะเมื่อยามที่ท่านมะลาอิกะฮ์ญิบรีลได้มาหาท่านในทุกๆ คืนของเดือนเราะมะฎอน และทั้งสองก็จะศึกษาอัลกุรอานด้วยกัน

(Muslim,1996:6149)

คำว่า มุดาเราะซะฮ์ในภาษาอาหรับมีความหมายเหมือนกับคำว่า มุฟาอะละฮ์ คือ ทั้งสองฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับอัลกุรอาน
ท่านนบีﷺ ได้กล่าวอีกว่า

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ((من جاء مسجدي هذا لم يأته إلا لخير يتعلمه أو يعلمه فهو في منزلة

المجاهد في سبيل الله ، ومن جاءه لغير ذلك فهو بمنزلة الرجل ينظر إلى
متاع غيره)) [أخرجه ابن ماجه (227)

ท่านรอซูลุลลอฮ์ คือลัลลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม กล่าวว่า (ผู้ใด
มามัสญิดของฉันแห่งนี้เขาไม่ได้มาที่นี่เพื่ออื่นใด นอกจากเพื่อ
ความดี ซึ่งเขาได้เรียนหรือได้สอนมัน ดังนั้นเขาคือผู้อยู่ในฐานะผู้
ที่ค้ำประกันต่อสู้อยู่ในวิถีทางของอัลลอฮ์ และผู้ใดมาเพื่ออื่นจากนั้น เขา
คือผู้ที่อยู่ในฐานะชายคนหนึ่งที่ยังมองดูเครื่องประดับของผู้อื่น”

(Ibn Majah,2009:227)

((لا حسد إلا في اثنتين رجل آتاه الله مالا فسلط على هلكته في
الحق ، ورجل آتاه الله الحكمة فهو يقضي بها ويعلمها)) .

ความว่า “ ห้ามอิจฉานอกจากต่อบุคคล 2 ประเภท คือ บุคคล
ที่อัลลอฮ์ให้เขาได้รับอัลกุรอานแล้วเขาได้ยืนอยู่กับมันทั้งกลางวัน
และกลางคืน และต่อบุคคลที่อัลลอฮ์ประทานทรัพย์สินมากมายแก่
เขาแล้วเขาได้ใช้จ่ายในหนทางของอัลลอฮ์ทั้งกลางวันและ
กลางคืน

(al.Bukhari,1986 :1343, Muslim,1996 :1933)

((من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين)) .

ความว่า “ผู้ใดที่อัลลอฮ์ประสงค์ให้ความดีกับเขา อัลลอฮ์ให้เขาผู้
นั้นเข้าใจในศาสนาของพระองค์”

(al.Tirmidhi,1975 : 2645)

1.2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.2.3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของมุหัมมัดบินสะหุญนพอสรูปดังนี้

นุรอับดุลอะมีร์ ชัมสุคดิน(1985) ได้กล่าวถึงบางส่วนของแนวคิดการศึกษาของ
มุหัมมัดบินสะหุญนในหนังสือ (al-Fikr al-Tarbawi inda Ibn Sahnun wal Qabisi) โดยได้แบ่ง
หนังสือออกเป็นสามบท บทแรกเกี่ยวกับนิยามและประวัติความเป็นมาของฟิกฮ์ บทที่สองเกี่ยวกับ

ประวัติของมุฮัมมัดบินสะหุณุนและอัลกอบิสีห์ และได้กล่าวถึงสภาพทางศาสนาและการศึกษาสมัยนั้นพร้อมได้กล่าวถึงการแพร่ขยายของทัศนะอิมามมาลิกในมัฆริบและในทางตอนเหนือของทวีปแอฟริกา บทที่สามได้กล่าวถึงบางส่วนของแนวคิดการศึกษาของท่านมุฮัมมัดบินสะหุณุน ในบทนี้ได้กล่าวถึงคุณค่าและความสำคัญของความรู้และนักปราชญ์ และได้กล่าวถึงหน้าที่และมารยาทของผู้เรียน มารยาทในการลบบโองการของอัลลอฮ์ การสั่งใช้ให้ละหมาดและอายุที่เหมาะสมในการเริ่มละหมาด มารยาทในการอ่านอัลกุรอาน คำตอบแทนและของขวัญสำหรับครูผู้สอน

ชาซลีฮ์อัลฟิฏริฮ์ ได้กล่าวในหนังสือ มิน อะอฺลามิ อัดดีร์เบียฮ์ฮ์ อัลอิสลามียะฮ์ (من أعلام التربية الإسلامية) ถึงสภาพทางการเมืองและทางความคิดในเมืองกอยเราะวานในศตวรรษที่สามแห่งอิญญ์เราะฮ์ศักราช และได้กล่าวถึงประวัติและแนวคิดของท่านสะหุณุน และได้กล่าวถึงผลงานชิ้นสำคัญของท่านสะหุณุน (ผู้เป็นบิดา) เช่น เคยเป็นผู้พิพากษาในช่วงท้ายของชีวิต ส่วนตำราที่โด่งดังของท่าน ก็คือ หนังสืออัลมุดาวะนะฮ์ อัลกุบรอ (المؤنة الكبرى) ซึ่งได้รวบรวมฟิกฮ์ของท่านอิมามมาลิก และได้กล่าวถึงแนวคิดทางการศึกษาของท่านอิมามสะหุณุน โดยท่านสะหุณุนเป็นที่ชอบประณีประนอมระหว่างสองคนที่ทะเลาะกัน ในหนังสือได้แนะนำหนังสืออาดาบอัลมูอัลลิมีนซึ่งเป็นการสนทนาระหว่างสะหุณุน(ผู้ที่เป็นพ่อ)กับมุฮัมมัดบินสะหุณุน(ผู้ที่เป็นลูก) และได้กล่าวถึงเป้าหมายการศึกษาของท่านมุฮัมมัดบินสะหุณุนก็คือการศึกษาอัลกุรอาน และได้กล่าวถึงหลักการและแนวทางที่ต้องปฏิบัติตาม ซึ่งมีดังนี้

1. ผู้สอนต้องมีคุณลักษณะที่สามารถดึงดูดผู้ปกครองของเด็กในการที่จะเลือกครูให้กับลูกของพวกเขา คุณลักษณะที่กล่าวนั้นก็คือ มีประสบการณ์ในการสอนอัลกุรอานและความรู้ที่เกี่ยวกับอัลกุรอาน ผู้ที่ละเว้นและปลีกห่างจากการกระทำความชั่ว ผู้ที่ซื่อตรง และผู้ที่มีคุณธรรม
 2. ใช้ความอ่อนโยนต่อนักเรียนหรือใช้ความรุนแรงตามสถานการณ์ของเด็กที่ได้ตกลงระหว่างครูกับผู้ปกครอง
 3. ผู้ปกครองจำเป็นต้องให้ค่าใช้จ่ายกับครูผู้สอน โดยเฉพาะหลังจากจบเรียนอัลกุรอาน
 4. ในการเรียนการสอนจำเป็นต้องแยกแยะระหว่างชายกับหญิง
- อิบรอฮีม มุฮัมมัด ชะฟีอีฮ์ได้กล่าว ในหนังสือมิน อะอฺลามิ อัดดีร์เบียฮ์ฮ์ อัลอิสลามียะฮ์ (من أعلام التربية العربية الإسلامية) ในหัวข้อเรื่อง แนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัดบินสะหุณุนว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดการศึกษาของมุฮัมมัดบินสะหุณุน ดังนี้
1. ความเสมอภาคระหว่างมนุษย์ในมุมมองอิสลาม
 2. ความแตกต่างระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง

3. สัญชาติญาณอันดีงามและบริสุทธิ์ของมนุษย์
4. ใช้กฎหมายลงโทษของอิสลามอัลหุดุด (الحدود) เพื่อความเป็นธรรมในโลกนี้
5. การรักษาเกียรติของมุสลิม
6. โลกหน้าคือโลกที่ดีกว่าและโลกที่ชั่วนิรันดร
7. การมีชีวิตนี้คือหนทางเพื่อไปสู่โลกหน้า
8. การให้เกียรติกับศาสนาพร้อมชักชวนเพื่อปฏิบัติตาม

มุหัมมัด นาซีร (Muhammad Nasir:1987) ได้กล่าวในหนังสืออัลฟิกรุ อัดดร์บะวีย อัลอะรอบีย อัลอิสลามีย (الفكر التربوي العربي الإسلامي) ถึงบางส่วนของแนวคิดของท่านสะหุณุนและท่าน บุรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย ว่า ท่านสะหุณุน คือ นักฟิสิกส์ นักปราชญ์ และนักประวัติศาสตร์ ที่มีชื่อเสียงโดยเฉพาะชื่อเสียงของตำราที่ท่านได้แต่งเกี่ยวกับการศึกษาโดยเฉพาะ คือ หนังสือ อาดาบ อัลมุอัลลิมีน (آداب المعلمين) ถึงแม้ว่าเป็นหนังสือขนาดเล็กมีเพียงไม่กี่หน้าแต่ได้ครอบคลุมทุกเนื้อหาของการศึกษาโดยในหนังสือได้อ้างอิงหลักฐานจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์และการยอมรับของท่าน เศาะหาบะฮ์และบรรดานักปราชญ์มุสลิม และหนังสือยังมีอิทธิพลต่อการแต่งตำราในด้านการศึกษาของนักคิดหลายๆท่าน อาทิ เช่น ท่านอัลกอบิสิย ท่านบุรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย และนักคิดท่านอื่นๆ

มุหัมมัด หะซัน อัลอะมาเราะฮ์ (Muhammad Hassan Abdul Rahman:2000) ได้กล่าวในหนังสืออัลวิกรุตดร์บะวีย อัลอิสลามีย (الفكر التربوي الإسلامي) ถึงบางส่วนของแนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุณุน และ อัลซัรญูญีย ส่วนแนวคิดทางการศึกษาที่สำคัญของมุหัมมัดบินสะหุณุน ดังนี้ เป้าหมายและความสำคัญของการศึกษาอัลกุรอาน ความเสมอภาคระหว่างผู้เรียน มารยาทในการลบบโองการของอัลลอฮ์ สิ่งที่เหมาะสมแก่การลงโทษผู้เรียน ของขวัญและการกำหนดปิดการเรียนการสอนในวันเทศกาลอีด ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และคำตอบแทนของผู้สอนและบางส่วนของแนวคิดทางการศึกษาของท่านบุรฮานุดดีน อัลซัรญูญีย ผู้แต่งได้กล่าวถึงแนวคิดที่สำคัญมีดังนี้ อายุที่เหมาะสมในการเริ่มการเรียนการสอน ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเรียน เป้าหมายการศึกษา สุขและความพอใจใจกับการเรียน การท่องและการลืมน เงื่อนไขของการท่องจำและการเรียนรู้ กลยุทธ์การเรียนการสอน และคุณลักษณะของผู้เรียน

ญะมาล อับดุลนาซีร ชะกาเรีย (Jamal Abdul Nasir Zakaria:2003) ได้กล่าวในหนังสือ PRINSIP.PRINSIP PENDIDIKAN ISLAM ถึงบางส่วนของแนวคิดการศึกษาของท่าน

^๑บทลงโทษของอัลลอฮ์สำหรับผู้ฝ่าฝืนที่กำหนดขึ้นเพื่อปกป้องชีวิต ทรัพย์สิน เกียรติยศศักดิ์ศรี และสติปัญญา

มุหัมมัดบินสะหุณุนว่า หลักสูตรการเรียนการสอนตามแนวคิดของท่านมุหัมมัดบินสะหุณุนได้แบ่งออกเป็นสองภาควิชา คือ ภาควิชาบังคับ และภาควิชาเลือก ส่วนภาควิชาบังคับ วิชาอัลกุรอาน หะดีษของท่านนบี และวิชาฟิถุ ส่วนภาควิชาเลือก คือ วิชา คณิตศาสตร์ กวี ประวัติศาสตร์อาหรับ วิทยาศาสตร์อาหรับ

1.2.3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของบูรฮานุดดีนอัลฮัซรณูญีย์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของอิหม่ามบูรฮานุดดีนอัลฮัซรณูญีย์พอสรุปดังนี้

มุหัมมัด อับดุลกอดีร์ อะหฺมัด(Muhammad abdul Qadir Ahmad:1985) ได้ศึกษาวิเคราะห์ต้นฉบับหนังสือ ตะลีมุลมุตะอัลลิม เตะรีกอตตะอัลลุมของท่านบูรฮานุดดีน อัลฮัซรณูญีย์ ได้กล่าวถึงหนังสือ ตะลีมุลมุตะอัลลิม เตะรีกอตตะอัลลุม และคุณค่าของหนังสือและได้กล่าวถึงต้นฉบับของหนังสือ หลังจากนั้นได้พูดถึงการศึกษาในสมัยของท่านบูรฮานุดดีนอัลฮัซรณูญีย์

มุศเตาะฟา อาซุร(Mustofa A'Shur : 1966) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของหนังสือ คือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบต้นฉบับของหนังสือซึ่งต่างจากวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยที่ได้ทำการศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของอัลฮัซรณูญีย์แล้วศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ซัยยิด อุซมาน อะหฺมัด(Said Usman Ahmad : 1977) ได้กล่าวในบทนำเกี่ยวกับเรื่อง “ความรู้อย่างต่อเนื่อง” และได้กล่าวถึงหนังสือ ตะลีมุลมุตะอัลลิม เตะรีกอตตะอัลลุม หลังจากนั้นได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับบางส่วนของแนวคิดทางการศึกษาของท่านบูรฮานุดดีนอัลฮัซรณูญีย์โดยได้แยกเป็นหัวข้อย่อยดังนี้ การเตรียมความพร้อมในการศึกษา มารยาททางใจ แรงจูงใจ การเลือกเรียน (การเลือกวิชาและผู้สอน) กิจกรรม การท่องจำ การลี้ม การรักษาสุขภาพ และการเรียนรู้ทางสังคม

มรวาน กุบบานีย์(Marwan al.Qubbani : 1980) ได้ทำการวิเคราะห์หนังสือ ตะลีมุลมุตะอัลลิม เตะรีกอตตะอัลลุม ของอัลฮัซรณูญีย์ และได้กล่าวในบทนำเกี่ยวกับมุมมองการศึกษาในอิสลาม หลังจากนั้นได้บอกประวัติและสมัยของท่านอัลฮัซรณูญีย์ พร้อมได้แนะนำและบอกความสำคัญของหนังสือ ตะลีมุลมุตะอัลลิม เตะรีกอตตะอัลลุม

1.2.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการศึกษาของมุฮัมมัดบินสะหุณนและบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์พอสรุปดังนี้

ฟาฏิมะฮ์ อะตอลลอฮ์ (Fayizah Atallah Muhammad Al Hasan) ได้ทำวิจัยเรื่องแนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ ซึ่งผลวิจัยได้ออกมาว่า ตำราอาดาบอัลมูอัลลิมีนที่ได้แต่งโดยบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์เป็นตำราที่ชาวยุโรปได้ให้ความสำคัญมากพร้อมได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นทางการศึกษาในตำราดังกล่าว แนวคิดทางการศึกษาของบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนหลักพื้นฐานของการศึกษาและปรัชญาที่หลากหลายเช่น การตั้งเจตนาที่บริสุทธิ์เพื่ออัลลอฮ์ การศึกษาอย่างต่อเนื่อง เสรีภาพทางการศึกษา การศึกษาแบบค่อยเป็นค่อยไป และการให้ความสำคัญในความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นต้น

อับดุลลาตีฟ การี (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามแนวปฏิรูปการศึกษาของครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี ผลการวิจัยพบว่า ระดับการดำเนินการในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูอิสลามศึกษาในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ในส่วนของสภาพปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูอิสลามศึกษา ทั้ง 4 ด้าน พบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ครูไม่เข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การเขียนแผนการสอน การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน และการวัดประเมินผลตามสภาพจริง กอปรกับมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณบริหารโรงเรียนที่ไม่เพียงพอ ครูจึงต้องการและเสนอแนะให้ทางรัฐบาลช่วยเหลือในเรื่องงบประมาณมากเป็นที่สุด รองลงมาคือครูอิสลามศึกษาต้องการให้มีการอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

ฮอซาลี บินล่าเต๊ะ (2552: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ หลักการจัดการศึกษาของผู้บริหารและครูอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดปัตตานี โดยกำหนดขอบเขตการวิจัยใน 5 ด้านคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา หลักสูตรการศึกษา คุณลักษณะของครูในอิสลาม มารยาทของครูอิสลามศึกษา และรูปแบบและวิธีการสอน ผลการวิจัยพบว่า 1.การดำเนินการตามหลักการจัดการศึกษาของผู้บริหารด้านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านหลักสูตรการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง 2.ปัญหาและ

ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขเกี่ยวกับหลักการจัดการศึกษาของผู้บริหาร ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ การดำเนินการตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์การศึกษาที่ตั้งไว้ไม่บรรลุผลเท่าที่ควร โรงเรียนควรแก้ปัญหานี้ด้วยการจัดอบรม สัมมนากระบวนการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้เชิงปฏิบัติการ สำหรับอีกปัญหาคือหลักสูตรแต่ละโรงเรียนไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ควรแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดทำหลักสูตรอย่างเป็นเอกภาพระหว่างโรงเรียน ส่วนปัญหาครูอิสลามศึกษาที่พบมากที่สุดคือ ไม่ตรงต่อเวลา โรงเรียนควรแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับครู ปัญหาการแต่งกายไม่สุภาพ โรงเรียนควรมีระเบียบบังคับเรื่องการแต่งกายที่ชัดเจนและครูต้องคนต้องปฏิบัติตาม ปัญหาครูใช้เทคนิควิธีการสอนแบบเดิม ครูต้องแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการหมั่นศึกษาหาความรู้ เทคนิควิธีการสอนใหม่ๆ อยู่เสมอเพื่อนำมาใช้ในการสอน

นินาวาลย์ ปานากาเซ็ง (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่อยู่ในระดับที่ควรปรับปรุงโดยเร่งด่วนถึงพอใช้ในทุกปัจจัยคุณภาพ ปัญหาและข้อเสนอแนะของการปฏิบัติงานตามเกณฑ์คุณภาพสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ซึ่งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบอยู่มากที่สุดในแต่ละปัจจัยคุณภาพ คือ ไม่ปฏิบัติตามปรัชญาและเป้าหมาย ซึ่งโรงเรียนควรแก้ไขด้วยการจัดให้นักเรียนและบุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียน ปัญหาการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียน ตามความต้องการของนักเรียนและชุมชน โรงเรียนควรแก้ไขด้วยการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเป้าหมายและปรัชญาของโรงเรียนตามความต้องการของนักเรียนและชุมชน

ยุทธนา เกื้อกูล (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ วิทยาการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ได้แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือการสอนเป็นรายบุคคลและการสอนเป็นรายกลุ่ม 2) วิธีการสอนของท่านนบีมุฮัมมัด มีความโดดเด่นและมีความหลากหลาย อาทิเช่น วิธีการสอนแบบบรรยาย การสอนแบบสาธิต การสอนแบบอภิปราย การสอนแบบฝึกฝนและปฏิบัติ การใช้คำถาม การสอนแบบตัดเตือน การสอนแบบตั้งคำถามและตั้งข้อสงสัย ฯลฯ ท่านนบีมุฮัมมัดมิได้จำกัดวิธีการสอนวิธีใดวิธีหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจงในการสอนแต่

ละครั้งของท่าน แต่ท่านจะใช้วิธีการสอนและเทคนิคการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละบทเรียน และตามสถานการณ์ที่หลากหลาย ดังนั้น วิทยาการสอนของท่านจึงเป็นวิทยาการสอนที่สมบูรณ์ และได้ถ่ายทอดจนมาถึงปัจจุบัน

ฮาซัน บือราเฮง (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาในอิสลาม : แนวคิดและกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระบบการศึกษาในอิสลามเป็นระบบการศึกษาแห่งพระผู้อภิบาล มีความเป็นสากล ครอบคลุมและสมบูรณ์แบบ มีความยืดหยุ่น และความทันสมัย สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ เป็นการศึกษาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ในทุกยุคสมัย 2) การศึกษาอิสลามมีมีแนวคิดมาจากฐานที่มา 3 แหล่ง คือ อัลกุรอาน อัลหะดิษ และ ทัศนะของปราชญ์มุสลิม มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความศรัทธามั่น มีความจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์ พระเจ้าผู้ทรงสร้างสากลจักรวาลและเป็นการศึกษาตลอดชีวิต 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ในอิสลามประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ หลักสูตรที่ครอบคลุมและสมดุล กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม กระบวนการสอนที่มีคุณภาพ และการวัดประเมินผลที่ต่อเนื่อง นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ในอิสลามมิได้จำกัดรูปแบบที่ตายตัว หรือวิธีการใดวิธีการหนึ่งเฉพาะ แต่เน้นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย คำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียนและไม่ขัดกับหลักการอิสลาม

1.3 คำถามวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามวิจัยไว้ 2 ข้อดังนี้

- 1.แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์เป็นอย่างไร
- 2.มีแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดีน อัลฮัรนูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามอย่างไร

1.4 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์
2. เพื่อศึกษาแนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์
3. เพื่อศึกษาระดับความคาดหวังของครูอิสลามศึกษาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
4. เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัด บินสะหุณุนและบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงชีวประวัติของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์
2. ทำให้ทราบถึงแนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์
3. ทำให้ทราบถึงระดับความคาดหวังของครูอิสลามศึกษาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
4. ทำให้ทราบถึงแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

1.6 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณที่มีทั้งการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม การวิจัยเอกสารจะมุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของมูฮัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดินอัลซัรญูญีย์ การวิจัยภาคสนามจะเป็นการศึกษาถึงระดับความคาดหวังของครูอิสลามศึกษาต่อการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของ

มุหัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาถึงแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุณุนและบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยใช้แบบสอบถามกับบรรดาครูผู้สอน ใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และใช้การสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิสลามศึกษา

1) ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยเลือกศึกษาสองตำรา คือ ตำรา อาดาบุลมุอัลลิมีน (آداب المعلمين) ของมุหัมมัดบินสะหุณุนและตำรา ตะอ์ลีมุลมุตะอ์ลิมเตาะรีกอตตะอ์ลุลุม (تعليم المتعلم طريق التعلم) ของบูรฮานุดดีนอัลซัรญูญีย์

2) ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาการศึกษาหลังจากได้ทำการศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบการศึกษาจากอัลกุรอาน อัสสุนนะฮ์ของท่านนบี และทฤษฎีของนักการศึกษาในปัจจุบัน เช่น ทฤษฎียูซุฟ อัลหะมาดี (1986) ที่ได้แบ่งองค์ประกอบของการศึกษาออกเป็น 6 ประการ ด้วยคำถาม ว่า

1. จะสอนใคร? (ผู้เรียน)
2. จะสอนอะไร? (หลักสูตรการเรียนการสอน)
3. จะสอนทำไม? (ปรัชญาและเป้าหมายการศึกษา)
4. จะสอนอย่างไร? (วิธีและเทคนิคการสอน)
5. ใครจะสอน? (ผู้สอน)
6. สอนด้วยอะไร? (สื่อการเรียนการสอน)

ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวได้สอดคล้องกับทฤษฎีของลำพอง บุญช่วยที่เกี่ยวกับองค์ประกอบการเรียนการสอน 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบการศึกษาดังนี้

1. ปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษา
2. กระบวนการเรียนการสอน(วิธีและเทคนิคการเรียนการสอน)
3. หลักสูตรการเรียนการสอน
4. ผู้สอน
5. ผู้เรียน

3) ขอบเขตด้านสถานที่

ผู้วิจัยได้กำหนดสถานที่การศึกษา คือ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี

4) ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ บรรดาครูผู้สอน และผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและผู้ทรงคุณวุฒิด้านอิสลามศึกษา

1.7 กรอบแนวคิดในการทำวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวคิดทางการศึกษาของมุหัมมัดบินสะหุญุนและบุรฮานุดดีน อัลซรรนุญีย์ เป็นการวิจัยประยุกต์โดยใช้แนวคิดหลังจากได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบของการศึกษาจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ มาเป็นกรอบกำหนดองค์ประกอบของการศึกษาออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) ปรัชญาและเป้าหมายของการศึกษา 2) กระบวนการเรียนการสอน 3) หลักสูตรการเรียนการสอน 4) คุณสมบัติของผู้สอน และ 5) คุณสมบัติของผู้เรียน

1.8 นียามศัพท์เฉพาะ

1. แนวคิดการเรียนการสอน หมายถึงแนวความคิดหรือระบบของความคิด ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนของมุฮัมมัดบินสะหูนุนและบูรฮานุดดีนอัลฮ์รณูญีย์ที่ปรากฏอยู่ในตำราของท่านทั้งสองที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติในทางการศึกษา

2. การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอด ความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทาง วัฒนธรรม การสร้างสรรค์ จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3. กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์ สถานการณ์หรือกิจกรรมอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์อันจะเป็นผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้นและเร็วขึ้น

4. ผู้สอน คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชา ตลอดจนการอบรมคุณธรรม ศิลธรรมให้แก่ผู้เรียนด้วยวิธีการสอนที่ดีที่สุดเหมาะสมที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในอันที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์

5. ผู้เรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังเรียนหรือศึกษาหาความรู้ โดยมีผู้สอน แต่ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถที่จะพัฒนาความรู้ทั้งใน โรงเรียนและความรู้จากสิ่งแวดล้อม

6. อุลามาอูหมายถึงปราชญ์หรือผู้ที่มีความรู้ในวิทยาการอิสลามและนำมาปฏิบัติ หากปราศจากการปฏิบัติอิสลามไม่ถือว่าเป็นอุลามาอูที่แท้จริง

7. บิน หมายถึงบุตรชายโดยตามธรรมเนียมของชาวมุสลิมจะนิยมกล่าวชื่อบิดาหลังชื่อตัวบุคคลเช่นมุฮัมมัดบินอับดุลลอฮ์(มุฮัมมัดบุตรชายอับดุลลอฮ์) ส่วนบุตรหญิงจะใช้คำว่า “บินตุ”เช่น (ฟาฏิมะฮ์บิณฑุมฮัมมัด)ฟาฏิมะฮ์บุตรหญิงมุฮัมมัดเป็นต้น

8. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หมายถึง สถานศึกษามาตรา 15(1) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 ซึ่งจัดการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาควบคู่วิชาสามัญในระบบโรงเรียน

1.9 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้สัญลักษณ์ดังนี้

1. สัญลักษณ์ ๙ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า“สุบหานะฮฺวะตะอะลา”ซึ่งมีความหมายว่า“พระองค์ทรงมหาบริสุทธิและสูงส่งยิ่ง”เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวยกย่องและสรรเสริญพระองค์อัลลอฮฺหลังจากที่ได้เอนามพระองค์
2. สัญลักษณ์ ๙ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า“คือลัลลอฮฺอะลียะฮฺอะลัม”ซึ่งมีความหมายว่า“ขออัลลอฮฺทรงประทานความโปรดปรานและความสันติแก่ท่าน”เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวยกย่องท่านศาสดามุฮัมมัดหลังจากที่ได้เอนามของท่าน
3. สัญลักษณ์ ๙ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า“เราะฎียัลลอฮฺอันฮฺ”ซึ่งมีความหมายว่า“ขออัลลอฮฺทรงพึงพอพระทัยแก่เขา” เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวให้เกียรติบรรดาเศาะหาบะฮฺผู้ซึ่งได้ชีวิตร่วมสมัยกับท่านศาสดา
4. สัญลักษณ์ ๙ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า“เราะฎียัลลอฮฺอันฮฺ”ซึ่งมีความหมายว่า“ขออัลลอฮฺทรงพึงพอพระทัยแก่พวกเขา”เป็นคำสุภาพที่มุสลิมใช้กล่าวให้เกียรติบรรดาเศาะหาบะฮฺผู้ซึ่งได้ใช้ชีวิตร่วมสมัยกับท่านศาสดา
5. ﴿.....﴾ วงเล็บปีกกาจะใช้สำหรับอายะฮฺอัลกุรอาน
6. ((.....)) วงเล็บคู่จะใช้สำหรับตัวบทอัลหะดีษ
7. (.....) วงเล็บเดี่ยวจะใช้สำหรับการเขียนรายการอ้างอิงและการอธิบายศัพท์ที่สำคัญ
8. “.....” อัญประกาศจะใช้สำหรับการแปลอัลกุรอานอัลหะดีษชื่อหนังสือและคำพูดของอุลามาอฺ

1.10 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นไว้ดังนี้

1. การปริวรรตอักษรอาหรับ-ไทยและศัพท์ด้านอิสลามศึกษาผู้วิจัยจะใช้ของมหาวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี
2. การปริวรรตอักษรอังกฤษ - ไทยผู้วิจัยจะใช้ของห้องสมุดรัฐสภาkongkerdสหรัฐอเมริกา
3. การแปลความหมายคำกัมภีร์อัลกุรอานผู้วิจัยจะใช้ความหมายที่แปลเป็นภาษาไทยโดยสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับที่พิมพ์โดยศูนย์กษัตริย์พะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอานแห่งนครมะดีนะฮ์ศ.ศ.1419
4. การแนะนำชื่อบุคคลสถานที่ผู้วิจัยจะใช้ภาษาไทยพร้อมกับใช้ภาษาอังกฤษภายในวงเล็บ
5. การอ้างอิงผู้วิจัยจะใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี (Author-Date) โดยจะระบุชื่อผู้แต่งปีที่พิมพ์และเลขหน้าที่ใช้อ้างอิงในเครื่องหมายวงเล็บ (...) ทั้งนี้หากผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลสำคัญที่ควรอ้างอิงเพิ่มเติมผู้วิจัยก็จะใช้วิธีการอ้างอิงแบบเชิงอรรถ(Footnote)
6. การขยายความคำศัพท์เฉพาะและสถานที่ในอดีตที่สำคัญๆผู้วิจัยจะอธิบายไว้ในวงเล็บหรือเชิงอรรถ
7. ประวัติน้อยของบุคคลที่สำคัญผู้วิจัยจะเขียนประวัติโดยสังเขปไว้ในเชิงอรรถ
8. การอ้างอิงอัลกุรอานผู้วิจัยจะใช้มาตรฐานการอ้างอิงโดยระบุชื่อสูเราะฮ์และลำดับอายะฮ์
9. การอ้างอิงหะดีษผู้วิจัยจะใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี (Author-Date) โดยจะระบุชื่อผู้แต่งปีที่พิมพ์และเลขที่หะดีษที่ใช้อ้างอิงในเครื่องหมายวงเล็บ (...) ทั้งนี้หากคำราหะดีษที่จะอ้างอิงไม่มีเลขที่หะดีษผู้วิจัยก็จะอ้างอิงเลขที่หน้าในเครื่องหมายวงเล็บ
10. การแปลคำรหนังสือและเอกสารต่างๆที่เป็นภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทยผู้วิจัยจะแปลความหมายโดยภาพรวมและจะคงรักษาความหมายของข้อความเดิมอย่างสมบูรณ์ที่สุด
11. ข้อมูลที่ได้จากหนังสือหรือตำราต่างๆผู้วิจัยจะอ้างถึงด้วยวิธีการเขียนนามปี โดยมีชื่อผู้แต่งปีที่พิมพ์และเลขหน้าที่ใช้อ้างอิงในเครื่องหมายวงเล็บ